

JORD- OCH SKOGSBRUKSMINISTERIETS RIKTLINJER FÖR GENRESURSPOLITIKEN

1. Syfte, avsikt och mål

Det har inte tidigare getts några riktlinjer på strategisk nivå för genresurspolitiken som helhet, även om skyddet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser nog kan ha beaktats i strategier och program inom olika sektorer. Detta har bidragit till att genresursarbetet har blivit mindre synligt i politiken i fråga om naturtillgångarna. Den kraftiga förändringen av verksamhetsmiljön ger dock de genetiska resurserna en större strategisk betydelse i jord- och skogsbruket samt fiskerinäringen. För att stärka det strategiska greppet i genresurspolitiken och göra politiken mer enhetlig har jord- och skogsbruksministeriet beslutat ta fram riktlinjer för genresurspolitiken inom sitt verksamhetsområde.

Det strategiska syftet med riktlinjerna är att sörja för ett ansvarsfullt bevarande av den genetiska grunden för livskraften och produktiviteten inom jord- och skogsbruket samt fiskerinäringen under föränderliga förhållanden. Avsikten är att öka det samhälleliga genomslaget som genresursarbetet inom ministeriets förvaltningsområde och hos dess partner har, och detta ska åstadkommas i anslutning till naturresurspolitiken. Målet är att bevarandet och tillträdet till de genetiska resurserna ska vara tryggade på lång sikt. Arbetet med bevarandet och det hållbara nyttjandet av de genetiska resurserna inriktas med kostnadseffektiva åtgärder, som presenteras i Finlands nationella genresursprogram för jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen.

Riktlinjerna för genresurspolitiken har utarbetats i syfte att stödja beslutsfattandet och styrningen. Riktlinjerna verkställs i första hand genom åtgärder inom verksamhetsområdena med hjälp av olika strategier och program. Dessutom genomförs riktlinjerna via planeringen av ministeriets verksamhet och ekonomi samt via resultatstyrningen av den förvaltning som lyder under ministeriet. Hur riktlinjerna förverkligas följs upp i samband med uppföljningen inom de enskilda strategierna och programmen och i samband med förvaltningens normala uppföljning. Riktlinjerna uppdateras vid behov. De åtgärder som vidtas utifrån riktlinjerna genomförs inom ramen för de anslag och arbetsmängder som anges i planen för de offentliga finanserna och i statsbudgeten.

2. Utgångspunkter för skyddet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser

De genetiska resurserna inom jord- och skogsbruket samt fiskerinäringen utgör en ekologiskt, samhälleligt och ekonomiskt central del av de biologiska naturtillgångarna och deras mångfald. De utgör grunden för dessa näringar och utgångspunkt för utvecklingen av dem. De hör också till de viktigaste produktionsinsatserna inom primärproduktionen och är centrala medel när man med hjälp av växt-, djur- och fiskförädling anpassar dessa näringar till förändringarna i verksamhetsmiljön. De genetiska resurserna är nära förknippade med samhällets riskhantering, krisberedskap och försörjningsberedskap. De är också en viktig del av det nationella minnet, jordbrukets historia och det kulturhistoriskt värdefulla arvet. Att sörja för de genetiska resurserna är en vittgående uppgift.

Den rättsliga grunden för skyddet och det hållbara nyttjandet av de genetiska resurserna består dels av internationella avtal, dels av handlingsplaner. Till avtalen hör konventionen om biologisk mångfald (Convention on Biological Diversity, CBD, FördrS 78/1994) inklusive dess Nagoyaprotokoll, FördrS 46/2016) och FAO:s fördrag om växtgenetiska resurser (International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, IT-PGRFA, FördrS 90/2004). Till handlingsplanerna hör FAO:s Second Global Plan of Action for the Conservation and Sustainable Utilization of Plant Genetic Resources for Food and Agriculture, GPA, 2011, den internationella handlingsplanen för husdjursgenetiska resurser (Global Plan of Action for Farm Animal Genetic Resources, 2007) och handlingsplanen för skogsträdens genetiska resurser (First Global Plan of Action for Forest Genetic Resources, 2013). EU:s och nationell lagstiftning och strategier styr för sin del genresurspolitiken på praktisk nivå, till exempel EU-kommissionens direktiv 2008/62/EG och 2009/145/EG samt JSM:s förordning 25/10, som grundar sig på dessa (JSM:s förordning om godkännande och handel med utsäde av ursprungssorter och sorter av köksväxter om har utvecklats för att odlas under särskilda omständigheter).

I Finland har de internationella avtalen verkställts genom nationella genresursprogram. Finlands nationella program för jord- och skogsbrukets växtgenetiska resurser (JSM 12/2001) omfattar jordbruks-, trädgårds- och skogsbruksnäringens genetiska resurser. Finlands nationella program för husdjursgenetiska resurser (JSM 17/2004) omfattar både de lokala ursprungsraserna och de raser som ursprungligen importerats men som blivit etablerade i Finland. Genresursprogrammen har skapat en grund för inrättandet av nationella genresurssamlingar och för organiseringen av genresursarbetet på nationell och nordisk nivå. Så länge verksamheten pågått har forskning utgjort en väsentlig del av arbetet med att utveckla skyddet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser.

Finlands nationella genresursprogram för jord- och skogsbruket samt fiskerinäringen blir klart 2018 och det omfattar de genetiska resurserna i fråga om odlingsväxter, husdjur, skogsträd och fiskar. I det nya programmet uppdateras de föregående genresursprogrammen som gällt växter och djur. Det nya genresursprogrammet innehåller centrala principer, mål och åtgärdsförslag för skyddet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser. Naturresursinstitutet (Luke) har fått i uppdrag att koordinera programmen.

3. Förändringar i verksamhetsmiljön

På grund av klimatförändringen, befolkningstillväxten, urbaniseringen, den allt hårdare konkurrensen om naturtillgångarna, den minskade mångfalden och den ökade användningen av naturtillgångarna fungerar naturens system sämre, de system som alla levande organismer, inklusive människan, är beroende av. De försämrar också förutsättningarna för att bedriva jordbruk, skogsbruk och fiskeri. Förändringarna sker i rask takt och kräver att jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen snabbt kan anpassa sig till nya förhållanden. I detta har arbetet med att sörja för de genetiska resurserna en nyckelroll.

Även konsumenternas värderingar och behov förändras. Ansvarsfull användning av naturtillgångarna är viktigt även när det gäller konsumenternas val. Detta är särskilt tydligt i fråga om maten. Ekologisk produktion, närmat och matens ursprung styr konsumentens val i dag, även om valen skulle leda till dyrare mat.

I den föränderliga verksamhetsmiljön utgör de genetiska resurserna strategiska naturtillgångar som har en central roll när jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen i Finland ska anpassa sig till nya miljöförhållanden och till förändringar i jordbrukets, skogsbrukets och fiskerinäringens näringslivsstruktur

och i konsumtionen. För att det ekonomiska utnyttjandet av de biologiska naturtillgångarna ska vara ansvarsfullt och det ska vara möjligt att förbättra kvaliteten på slutprodukterna är det nödvändigt att de genetiska resurserna tryggas.

4. Politiska åtgärder och styrmedel

4.1 Riktlinjer om tryggande av kontinuiteten i skyddet av och tillträdet till genetiska resurser

4.1.1 Genresurspolitiken inkluderas i de strategier som styr skyddet av de biologiska naturtillgångarna och det hållbara nyttjandet av dem

Användningen, vården och skyddet av de förnybara naturtillgångarna styrs av flera horisontella och sektorvisa strategier och program. Internationella åtaganden samt Europeiska unionens lagstiftning, strategier och program är de viktigaste referensramarna för dessa. Programmen är inriktade på minskning av klimatförändringens skadliga effekter och anpassning till klimatförändringen, på övergång från fossil ekonomi till bioekonomi där icke-förnybara råvaru- och energikällor ersätts med förnybara, på livsmedelstrygghet och försörjningsberedskap samt på skydd av den biologiska mångfalden. Gemensamt för programmen är att de innehåller mål för hållbar utveckling i synnerhet i fråga om nyttjandet av förnybara naturtillgångar. Genresurspolitiken utgör en fast del av denna helhet.

Europeiska unionens jordbrukspolitik (CAP) och fiskeripolitik revideras inför följande programperiod. Även EU:s bioekonomistategi ska revideras. En översyn av Finlands nationella strategier och verksamhetsprogram bör också genomföras inom den närmaste framtiden. När dessa revideringar genomförs bör målen i genresurspolitiken integreras bättre med de nya strategierna och programmen.

4.1.2 Rättsgrunden för genresurspolitiken stärks

Det ökade antalet nordiska, gemensamma europeiska och internationella åtaganden, det internationella utbytet av förädlingsmaterial och förändringarna i verksamhetsmiljön kräver en förstärkning av rättsgrunden för bevarandet av de genetiska resurserna och det hållbara nyttjandet av dem. Till dessa mål hör att trygga kontinuiteten i bevarandet av de genetiska resurserna och att främja en ansvarsfull användning av dem i en föränderlig miljö. Främjandet av användningen är i hög grad förknippat med att göra tillträdet till genetiska resurser lättare och med rättssäkerheten i förfarandena i fråga om ägande och förvaltning av resurser. Lagstiftningen bör stå i rätt proportion till de mål som satts upp för Finlands nationella program för resurserna inom jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen.

Tillträdet till de genetiska resurserna tryggas

En förutsättning för att den ansvarsfulla och hållbara användningen av de genetiska resurserna ska öka är att tillträdet till resurserna är tryggt. Regleringen av tillträdet till de genetiska resurserna baserar sig i

huvudsak på två internationella avtal: fördraget om växtgenetiska resurser och Nagoyaprotokollet till konventionen om biologisk mångfald (2010). Finland är part i bägge avtalen.

Avgränsningar som rör tillträdet till genetiska resurser

Fördraget om växtgenetiska resurser och AEGIS samförståndsdocument

Till det multilaterala system som finns i anslutning till fördraget om växtgenetiska resurser och som gäller utbyte av genetiska resurser hör de odlingsväxter som anges i fördraget. Vid utbyte av de växtgenetiska resurser som anges i avtalet används fördragets egna formbundna materialöverföringsavtal (SMTA). De övriga genetiska resurserna omfattas av Nagoyaprotokollet.

Utöver de ovannämnda avtalen har Finland också undertecknat samförståndsprotokollet gällande AEGIS (European Genebank Integrated System), ett system som byggts upp av europeiska samlingar av växtgenetiska resurser. Enligt detta har Finland förbundit sig att använda ett förfarande enligt SMTA även vid utbyte av genetiska resurser från odlingsväxter som inte omfattas av det multilaterala systemet, om Finland har överlåtit dessa genetiska resurser till European Accessions-systemet, som är underställt AEGIS.

Utöver att fullfölja sina internationella åtaganden finns det också skäl för Finland att börja använda förfarandet enligt SMTA för överföring av genetiska resurser från alla odlingsväxter, då dessa användas för forskning och förädling som omfattas av det växtgenetiska fördragets tillämpningsområde. Detta skulle trygga ett så omfattande fritt tillträde till odlingsväxterna som möjligt för behoven inom växtförädlingen.

Nagoyaprotokollet

Nagoyaprotokollet grundar sig på principen i konventionen om biologisk mångfald om att de genetiska resurserna är varje lands suveräna egendom och att länderna självständigt kan reglera tillträdet till sina egna genetiska resurser. När Finland skulle verkställa Nagoyaprotokollet nationellt kom man fram till att inga bestämmelser ska införas i lagstiftningen om tillträdet till de nationella genetiska resurser som omfattas av protokollet. Tillträde till genetiska resurser kräver således inte något förhandstillstånd av staten utan grundar sig enbart på privaträttsliga avtal.

När det gäller regleringen av tillträdet till genetiska resurser som utnyttjas för olika ändamål är det ändamålet med användningen som har betydelse. De avtal som används vid utbyte av genetiska resurser i genressamlingar bör möjliggöra användning av dem för många olika ändamål, såsom forskning, förädling och fritidsverksamhet. Därför är det ändamålsenligt att basera tillträdet till genetiska resurser på materialöverföringsavtal uppgjorda enligt användningsändamål. När det gäller odlingsväxter förutsätter också fördraget om växtgenetiska resurser lagstiftning om tillträde till genetiska resurser som baserar sig på användningsändamålet.

Digital sekvensinformation

I anknytning till konventionen om biologisk mångfald och fördraget om växtgenetiska resurser har en internationell diskussion väckts om tillträde och utnyttjande av den genetiska informationen i de genetiska resurserna efter att informationen har digitaliserats (Digital sekvensinformation, Digital Sequence Information, DSI). En del av avtalsparterna önskar att förfarandena för förhandsgodkännande och fördelning av nyttan ska gälla även tillträde till den genetiska informationen i de genetiska resurser som omfattas av Nagoyaprotokollet. DSI kan komma från en genetisk resurs som överlämnats till genbanken, från internationella DSI-databaser eller från vetenskapliga publikationer där informationen är fritt tillgänglig. Sekvensinformation kan användas för forskning eller för framtagning av biobaserade innovationer.

Ur forskningens synvinkel står de föreslagna förfarandena i konflikt med principen om fri tillgång till forskningsbaserad information (s.k. open access). Fri tillgång till information är en central förutsättning för vetenskaplig forskning, utvecklingsarbete och nya innovationer. När förvaltningsområdets lagstiftning om genetiska resurser utvecklas är utgångspunkten den att tillgången till genetisk information ska vara fri.

Den rättsliga grunden i fråga om äganderätten till genetiska resurser klarläggs

Tillträdet till genetiska resurser har en nära koppling till frågan om ägande- och förvaltningsrätten till resurserna. I Finland saknas bestämmelser om detta. Det är således inte klart vilka rättigheter de som överlåter eller de som tar emot genetiska resurser som omfattas av Nagoyaprotokollet har till de resurser som överlåts. Detta gäller aktörer inom både den privata och den offentliga sektorn, såsom Naturresursinstitutet (Luke) både som mottagare och överlåtare av genetiska resurser. Detta kan begränsa intresset för användning av genetiska resurser. En oklar situation kan inverka negativt även på verkställandet av Finlands nationella genresursprogram för jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen.

När det gäller förfarandena i fråga om tillträdet till genetiska resurser är det med tanke på förfarandenas transparens samt förutsägbarheten och aktörernas rättsskydd nödvändigt att frågorna om ägande- och förvaltningsrätten till de genetiska resurserna klarläggs. Att frågan klarläggs är viktigt också med tanke på att den samnordiska Kalmardeklarationen (2003), som gäller tillträde till genetiska resurser och fördelning av den nytta som uppstår vid användning av dem, uppmanar de nordiska länderna att fastställa den juridiska ställningen för sina nationella genetiska resurser.

Avgränsningar som rör ägande- och förvaltningsrätten

Äganderätten till genetiska resurser kan regleras med speciallagstiftning så att de genetiska resurserna är separerade från biologiska resurser, eller så kan man låta det räcka med de allmänna rättsprinciperna.. Man förväntar sig inte att det ska uppkomma något särskilt behov av att på nytt definiera äganderätten till de genetiska resurserna. För att förbättra den rättsliga klarheten vore det mer motiverat att införa lagstiftning som eventuellt behövs om förvaltningen av resurser. Ett förfarande för bevarande och överlåtande som grundar sig på förvaltningsrätt i stället för på äganderätt kan också lättare passas ihop med de förfaranden som idag används för detta ändamål. Äganderätten till genetiska resurser skulle fortfarande i enskilda fall kunna fastslås i privaträttsliga avtal.

Bevarandet av de genetiska resurserna tryggas på lång sikt

Att bevara de genetiska resurserna är en långsiktig uppgift. Utöver de nuvarande behoven måste man dessutom beakta beredskapen för framtida, okända behov. På grund av Finlands geografiska läge är särskilt våra nationella odlingsväxtgenetiska resurser unika i fråga om egenskaper. Dessa specialegenskaper har en nyckelroll i arbetet med att anpassa vårt jordbruk till den föränderliga miljön. Att bevara de inhemska samlingarna av genetiska resurser är en nationell skyldighet.

Den nuvarande lagstiftningen som ligger till grund för uppgiften att bevara de genetiska resurserna förpliktar inte till ett tillräckligt omfattande bevarande av resurserna på lång sikt. En tydligare definition av denna uppgift tryggar för sin del skötseln av uppgiften på lång sikt. Detta ger en stabilare grund för genomförandet av genresursprogrammet för jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen, för bevarandet av högkvalitativa samlingar av genetiska resurser och för tillträdet till resurserna på lång sikt. I flera europeiska länder har uppgiften att bevara genetiska resurser inkluderats i den nationella lagstiftningen.

Avgränsningar som rör lagstiftningen om bevarande av genetiska resurser

Syftet med den nya regleringen om de genetiska resurserna är att inom olika sektorer långsiktigt trygga bevarandet av resurser som är kritiska med tanke på bevarandet av den genetiska mångfalden. De växt-, husdjurs- och fiskgenetiska resurser som har störst betydelse med tanke på den genetiska mångfalden förvaras i Lukes *ex situ*-samlingar. Ansvar för samordningen och verkställandet av de nationella genresursprogrammen har i lagen om Naturresursinstitutet fördelats på institutets alla sektorer. Därför är det motiverat att begränsa en eventuell ny reglering till de offentliga samlingar av genetiska resurser som Luke förvaltar och den genreservskogar som Skogsstyrelsen förvaltar.

Luke får stöd i sin förvaringsuppgift av samarbetspartner även inom den privata och tredje sektorn. I dessa fall definieras Lukes och dess samarbetspartners rättigheter och ansvar i bevarandet av genetiska resurser med ett avtalsförfarande. Bevarandet av genetiska resurser skulle således basera sig både på lagstiftning och på privaträttsliga avtal. Även avtalspraxisen utvecklas för att förbättra avtalens bindande och sporrande karaktär.

4.1.3 Genom samarbete på flera nivåer stärks genomförandet av genresurspolitiken nationellt och internationellt

Skapandet av en enhetlig nationell genresurspolitik förutsätter en aktiv och öppen dialog mellan förvaltningsområdena. Genresursarbetet har beröringspunkter med flera ministeriers förvaltningsområden. Förutom jord- och skogsbruksministeriet och miljöministeriet är undervisnings- och kulturministeriet, arbets- och näringsministeriet och finansministeriet viktiga ministerier. Det viktigaste nationella samarbetsforumet i fråga om genresurspolitiken är delegationen för genetiska resurser, som är underställd jord- och skogsbruksministeriet. Denna behandlar både strategiska frågor som rör genresurspolitiken och frågor som rör verkställandet av politiken. Delegationen har en bred representation – medlemmarna representerar både ministerier och intressentgrupper. Till dess verksamhetsprinciper hör öppen informationsdelning och strävan efter att sammanjämka förvaltningsområdenas och intressentgruppernas synpunkter.

Vid resursfördelningen i samband med Lukes resultatstyrning bör man beakta planeringen av den verksamhet som gäller skyddet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser. Resultatmålen bör återspegla både de långsiktiga strategiska målen och de tidsbegränsade operativa målen. Detta förutsätter en aktiv dialog mellan delegationen för genetiska resurser och Luke även i frågor som omfattas av Lukes resultatstyrning.

Internationellt samarbete och EU-samarbete

Finland samarbetar aktivt på både politisk nivå och expertnivå i globala, europeiska och nordiska forum. På grund av det stora antalet forum är det viktigt att ett land av Finlands storlek väljer forum strategiskt, det vill säga forum som bäst tjänar Finlands nationella mål och med vilka Finland effektivast kan inverka på den internationella genresurspolitiken och dess verkställande.

Det internationella samarbetsfältet i fråga om de genetiska resurserna är omfattande. Det innehåller samarbete på både politisk nivå och expertnivå. Till de viktigaste på den politiska nivån hör de internationella avtalen och verksamhetsprogrammen (FAO ja CBD), på vilka den nationella

genresurspolitiken grundar sig. I EU och Europa finns det även på expertnivån samarbetsnätverk som samordnar skyddet och det hållbara nyttjandet och skötseln av genetiska resurser inom växt-, djur- och skogssektorn.

De nordiska länderna har ett nära samarbete i genresurspolitiska frågor. Dess tyngdpunkt ligger på bevarandet av de genetiska resurserna. Den centrala aktören är Nordiskt genresurscenter (NordGen), som fungerar som genbank för genetiska resurser från växter som sprids med frön. NordGens verksamhet har i hög grad förbättrat kostnadseffektiviteten i bevarandet av de nationella genetiska resurserna från odlingsväxterna. Till NordGens uppgifter hör också att upprätthålla det nordiska nätverket för skogs- och djurgenetiska resurser. Dess ställning förblir viktig även i verkställandet av Finlands nationella genresursprogram för jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen. Det finns dock skillnader i synsätt mellan länderna, vilket har framkommit särskilt i det internationella samarbetet. Det är viktigt med tillräcklig samverkan i arbetet med att nå de nationella genresurspolitiska målen.

Inom Europeiska unionen sker en samordning av medlemsländernas ståndpunkter inför behandlingar i de internationella genresursforumen. Påverkansarbetet inom EU ökar Finlands synlighet även i de internationella forumen. Tydliga mål och ett konsekvent arbete för att främja måluppfyllelsen, liksom god sakkunskap är också viktiga med tanke på genomslaget. Detta förutsätter också samordning av förvaltningsområdenas verksamhet. Det internationella samarbetet kring genetiska resurser bör också vara i linje med andra nationella riktlinjer om internationellt utvecklingssamarbete.

4.2 Riktlinjer om inriktningen i det nationella genresursprogrammet för jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen

4.2.1 Genresurssamlingarnas användbarhet förbättras genom forskning och kommunikation

När verksamhetsmiljön förändras blir det nödvändigt att stärka kopplingen mellan bevarandet och det hållbara nyttjandet av genetiska resurser, både i Finland och på EU-nivå. Behoven i fråga om användningen av resurserna bör styra även vilka prioriteringar som görs i arbetet med att bevara dem. Målsättningen bör vara att man sätter upp mål på ett enhetligt sätt i hela förädlingskedjan. Detta är möjligt om man stärker samarbetet i hela förädlingskedjan för de genetiska resurserna.

Högkvalitativa genresurssamlingar är en grundförutsättning för nyttjandet av de genetiska resurserna inom jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen. Målet är att i synnerhet växt- och djurförädlarna ska bli mer intresserade av att använda genetiska resurser. En nyckelroll i detta har kännedomen om de genetiska resurserna bruksvärde, det vill säga kännedomen om deras nyttiga egenskaper.

Vid kartläggning av genetiska resurserns bruksegenskaper har forskningen en central ställning. Genetisk och fenotypisk forskning kring genetiska resurser främjar användningen av resurserna bäst, vilket är viktigt att beakta när man vill öka utnyttjandet av resurserna. I forskningen drar man

nytta av den senaste vetenskapliga och teknologiska utvecklingen i fråga om kartläggningen av genetiska resursers egenskaper.

Samhällets intresse av att skydda och använda genetiska resurser beror på hur samhället värdesätter dem. För att genresurspolitiken ska bli bättre integrerad med den övriga politiken i fråga om naturtillgångarna och för att även den privata och tredje sektorn ska börja ta ansvar för skyddet av genetiska resurser behövs ökad kännedom om hållbart nyttjande och skydd av genetiska resurser.

För vanliga medborgare är genetiska resurser ett komplicerat begrepp. Därför har experterna inom området, tjänstemännen och medborgarorganisationerna en ansvarsfull uppgift i att göra begreppet förståeligt. En effektiv information är mångsidig och omfattande i fråga om innehåll, målgrupper, kommunikationsmetoder och informationskanaler. Målet är ett tydligt budskap om de genetiska resursernas betydelse för jordbruket, skogsbruket, fiskerinäringen, naturen samt medborgarnas hälsa och välmående. Genom detta skapas en värdegrund för byggandet av ett framgångsrikt genresursarbete.

4.2.2 Styrmedel inriktas på utveckling av näringsverksamhet som drar nytta av genetiska resurser

Målen i programmen för utveckling av landsbygden förverkligas i synnerhet genom att utveckla och stärka företagsverksamhet som grundar sig på lokala naturtillgångar. Utvecklingen av den lokala livsmedelsproduktionen är ett gott exempel på detta. I programmen för utveckling av landsbygden bör man fästa uppmärksamhet vid näringsverksamhet som grundar sig på genetiska resurser, såsom odling för att bevara ursprungsväxter och uppfödning av ursprungsboskap. De främjar för sin del arbetet med att göra näringsverksamheten mångsidigare och till att målen som gäller naturens mångfald nås.

Ursprungssorternas och -rasernas speciella egenskaper utgör en bra grund för produktifieringen av växt- och djurgenetiska resurser. Specialprodukter som bygger på genetiska resurser motsvarar väl till exempel de värderingar som konsumenterna har i fråga om mat. Men det behövs fortfarande mycket utvecklingsarbete innan affärsverksamhet som bygger på genetiska resurser inom jordbruket blir framgångsrik. Kunskapen om de kvalitetsfaktorer som grundar sig på genetiska resurser är än så länge otillräcklig och produkt- och servicekedjorna fungerar inte.

För att bevara ursprungssorter och -raser kunde stöd också inriktas på utsläppandet av specialprodukter på marknaden och på utveckling av marknaden. Åtgärderna i programmet för utveckling av landsbygden bör också omfatta dem som har odling av ursprungsväxter och uppfödning av ursprungsboskap främst som fritidssysselsättning. Till dessa kan också privata och offentliga aktörer som värnar om jordbrukets kulturhistoria räknas. Detta skulle utvidga och stärka grunden för skyddet och det hållbara nyttjandet av de genetiska resurserna.

Affärsverksamhet som bygger på genetiska resurser bör främjas genom forsknings- och utvecklingsprojekt inriktade på produktifieringsproblem och genom rådgivning och information i samarbete med branschens aktörer. Det finns ett nära samband mellan mångsidig användning och

skydd av jordbrukets, skogsbrukets och fiskerinäringens genetiska resurser. Att utveckla möjligheterna till användning av genetiska resurser som grundar sig på deras specialegenskaper främjar bevarandet av resurserna på lång sikt. På detta sätt kan man också stärka samhällets ansvar för att bevara genetiska resurser och göra verksamheten mer kostnadseffektiv.

4.2.3 För att förbättra kostnadseffektiviteten utvecklas nya verksamhetsmodeller för bevarandet av genetiska resurser

Förändringarna i verksamhetsmiljön och målen i fråga om bioekonomi förutsätter en ökad användning av de genetiska resurserna inom jordbruket, skogsbruket och fiskerinäringen. Samtidigt har resurserna för genresursarbetet minskat. Därför behövs nya verksamhetsmodeller för bevarandet av de genetiska resurserna och för tryggheten av tillträdet till dem. Centrala mål är att organiseringen av arbetet med att bevara de genetiska resurserna ska vara kostnadseffektiv och att ansvaret för arbetet ska fördelas på flera aktörer.

Antalet aktörer som sörjer för genetiska resurser är stort. Det finns offentliga och privata aktörer samt aktörer inom tredje sektorn. Aktörsfältet har bildats under en lång tid utan tydlig rollfördelning och samordning. Den offentliga sektorn har det huvudsakliga ansvaret för bevarandet av de genetiska resurserna. En målsättning är att bevarandet av resurserna ska fördelas så att inte bara den offentliga sektorn utan också den privata och tredje sektorn tar ansvar för det. Detta kräver en starkare samordning av genresursarbetet för att alla tillgängliga resurser ska kunna användas effektivt.

Lukes centrala ställning i arbetet med att bevara de genetiska resurserna kräver stärkning av dess nuvarande roll som koordinator för det arbete som utförs av dem som bevarar och dem som använder resurserna. Det samarbetsnätverk som uppstått i samband med verkställandet av genresursprogrammen kommer även i framtiden att vara en bra utgångspunkt för samarbetet, men samordning av aktörernas aktiviteter och tydliga mål och roller behövs. Luke bör också vara flexibelt och anpassa sig till förändringarna i verksamhetsmiljön.

En grundförutsättning för Lukes och dess partners samarbete kring de genetiska resurserna är att det finns förtroende och att kontinuiteten i arbetet tryggas på lång sikt. Med tanke på kontinuiteten är det viktigt att alla parter har nytta av samarbetet. Samarbetet bör grunda sig på skriftliga avtal som tydligt anger vilka rättigheter och skyldigheter samarbetsparterna har och hur samarbetets resultat ska delas mellan parterna.